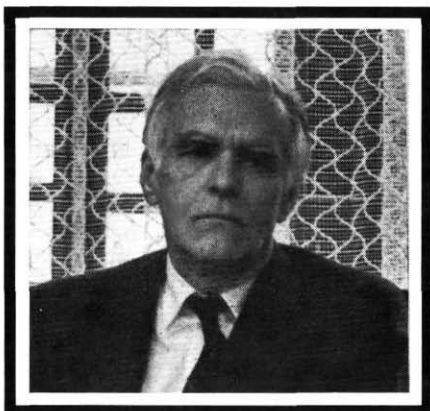

Polónyi Péter elment

Gyönyörű őszi napon búcsúztattuk, a szép gödöllői temetőben. Mi, kortárs barátai vele együtt temettük zaklatott és mégis oly szép ifjúságunk. Péter nem egy volt közülünk, sokunknak példa, s mindnyájunknak a jobbat akarás szelíd hőse. Sosem volt hangos, de szívósan mondta és tette a magáét. Nem óvatoskodott, nem mérlegelt, csak követte a maga alakította eszményt. Ez az eltökélt idealizmus keverte újabb és újabb konfliktusokba hivatalok, intézmények szemelenczés beamtereivel. Ilyenkor tágranyílt szemmel csodálkozott, hiszen mindig a jót akarta, s nem tűzzel-vasal, mint az akarnok bajvívók, hanem csendesen, tevékenyen, akár a kenyeret kelesztő kovász. S ki hinné, hogy ez a kovász-ember sokaknak nem kellett. A könyvtáros szakma is örökké szégyenkezhet, hogy nem tudta megtartani Polónyi Pétert.

Most hát itthagytott minket, elérhetetlennek tűnik a távoli ifjúkorban megálmodott eligazító enciklopédia megalkotása. De biztos vagyok benne, hogy ő nem adta fel.

Bereczky László

A ravatálnál Gödöllő polgármestere; *Andrásfalvy Bertalan*, a volt miniszter és tudós-muzeológus, a jó barát néprajzos kolléga és igen népes, jobbára régi és újabb könyvtárosok búcsúztatták Polónyi Pétert. A sírnál *Kamarás István* beszélt. Az alábbiakban álljon az ő szövege.

Gödöllőre került a múzeumba, arról álmodoztunk, hogy egy rendhagyó kiállításon módjuk lesz Gödöllő átlagpolgárainak egy-egy tárlóban bemutatni életüket.

Most az örök nyugalomba vonult múzeumigazgató is kapott egy lehetőséget, és ő barátjára bízta a kivitelezést. Hát akkor mit tegyek még a tárlóba, Péter? Ott van már a kamaszkorodban rád kirótt halálos ítélet, a fényes szellők lengette és a címetelen lobogó, az életre keltett nagykállói és a galgamácsi hagyomány, a Szabó Ervin Könyvtár kapujára szegezett, a lemorzsolódó könyvtárgokról szóló szociológiai kiáltvány, a könyvtár pincéjéből felhordott tüzelő és a könyvtár pincéjébe veled lehordatott gondolatok, az általában ihletett renitens szakdolgozatok, zúzdából kimentett könyvek, étlapok, kiürült és szellemekkel teli palackok, imádóid és imádottdjaid sárguló, de soha el nem múló képei, és végül a múzeumban maga a múzeum is. Mit tegyek még a tárlóba, Péter?

Amikor – jó másfél évtizede – úgy végrendelkeztél, hogy temetéseden én búcsúztassalak, arra készültem, majd elmondom, teljes életet éltél. Most már másképpen látom: egyszerűen csak művelt voltál, pedig nem olvastál túl sokat és kifejezetten keveset írtál. De nem ezért, azért voltál művelt, mert kapcsolatban akartál lenni a legfontosabb dimenziókkal:

önmagaddal, a társakkal és a társadalommal, a természettel és a transzcendenssel. Te sem éltél teljes életet, kiváltképpen akkor nem, amikor habzsoltd, mert azért habzsoltd, hogy töredékességed kiegészüljön. Ezért rendeltél még egy ebédet, ezért kapcsolódtál annyi nőhöz és feleséghez, ezért kutattad – jelenünk részlegességét gyógyítandó – múltunkat, ezért ötvözted urbánusságot a vidékkel. És még Istennel is viszonyba kerültél. A tárgyalás akadozott, ugyanis úgy vélted, nem tisztességes, ha valaki nyomorúságában fordul Istenhez. Kapkodva, habzsolva, hűtlenkedve és kalandorkodva kiegészülni akaró istenbohócaként példaszerű hűséges és tisztességes tudtál lenni lényeges ügyekben. A mostani cirkuszokban rendhagyó produkciókkal léptél fel, s független jelöltként ilyenfajta monológokkal provokáltad a publikumot: *Utánunk igazabbak jönnek. / Hazugság máltai lovagjai, / színlelés bohóckoruháiba bújtak, / eszméktől örök nyavalyatörősek, / az ingujjból pikkászt*

varázsolók, / s velük a búzaföld dézsmáló varjak, / végezetül a rókák is kivesznek. / Jöhetsz, aranykor, mi már nem leszünk. / Fényhomlokú fiúkkal s nevető- / kezű-lábú lányokkal elgyere! / Ők szavak első jelentését mondják, / és rendbe raknak mindent majd utánunk.

Egy konferencián ki más mint Polónyi Péter figyelmeztette az orosz tolmácsot, hogy ne ugyanazzal a szóval fordítsa a magatartást és viselkedést. Mi, legjobb barátai is zavarban vagyunk, amikor viselkedéséből magatartását próbáljuk kiolvasni. Ám ő – túllépve e mai kocsmán – most már odaállt a vesébe látó Fordító elé a maga esendő szövegével: *Megtörtént, holott nem követtem el, / és nem történt meg, holott elkövettem. / Így éltem. Hogy halok meg? / Milyen lesz pusztulásom? / Engedelmesen / utoljára még megkapaszokodom, / rátok testálva koppanásomat. / A föld elárul. Magához ölel. / A többi kegyelem.*

Kamarás István

14. századi freskó részlete Magyarremetéről

Beszélgetés a Szinnyi József-díjas Jáki Lászlóval

– *Közhelynek tűnik, de megkérdezem: nem furcsa, hogy pedagógusként, pedagógiai kutatóként egy más szakterület részesítette elismerésben?*

– Nem. Sőt úgy érzem, hogy a könyvtár, könyvtártudomány közelebb áll hozzám, mint a neveléstudomány. Messzire vezetne – és erről itt nem is szívesen szólnék – ha felsorolnám mindazokat a fenntartásokat, melyek ez utóbbival kapcsolatban egyre inkább felmerültek bennem.

– *Egyre inkább?*

– Igen. Úgy érzem, hogy a neveléstudomány még az új történelmi helyzetben sem képes megtalálni önmagát. S ha van megoldás, nem lehet más, mint visszanyúlni a történelmi örökséghez, ami a források feltárását igényli, és ez megint elvezet a könyvtárhoz.

– *Tehát nem véletlen, hanem egy tudatos folyamatnak a vége bibliográfusi tevékenysége?*

– Nagyképűség lenne erre egyértelmű igennel válaszolni, de tény, hogy már egyetemista koromban menekültem a cseppfolyós nevelélmélettől, didaktikától az egzaktabb és kiforrottabb neveléstörténethez. Közhelyek, óhajok és szólások helyett a neveléstörténet valóságigénye vonzott. Bizonyára szerepe volt ebben *Ravasz János*nak is, aki már az egyetemen kimagaslott felkészültségével, tudományos igényességével, forrástiszteletével. Első cikkem megjelenésében a véletlen is közrejátszott, de egy életre meghatározta érdeklődésemet.

– *Mi volt ez a véletlen?*

– Az egyetemen kötelező irodalom volt *Tessedik Önéletírásának* elolvasása. Elmentem a Széchényi Könyvtárba, ahová ma is hihetetlen örömmel járok, kikértem a könyvet, de az olvasását nem fejeztem be. Amikor legközelebb folytatni akartam, észrevettem, hogy ez egy másik, az előzőtől eltérő kiadás. Ebből született első írásom a *Pedagógiai Szemlében Tessedik életrajza két kiadásban* címmel. Biztos vagyok benne, hogy ez a ma már kicsinynek látszó epizód hozzájárult, hogy érdeklődésem a neveléstörténeten belül a források, bibliográfiák, könyvészeti kérdések irányába fordult. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy *Zibolen Endre*, aki akkor még a Pedagógiai Tudományos Intézet igazgatóhelyettese volt, megbízással is támogatott kisebb bibliográfiai munkák elvégzésére.

– *Akkor hol dolgozott?*

– Napköziben, a főváros egyik legnehezebb környékén, de ez nem befolyásolt abban, hogy reggel 9-től 12-ig ne üljek az Egyetemi Könyvtárban. Amikor délben harangoztak a „ferenceseknél”, indultam a napközibe ebédeltetni. Akkor kezdtem – amit most fogok befejezni – a pedagógiai bibliográfiák bibliográfiáját készíteni. Öregesen hat, de mégis elmondom, hogy abban az időben más volt a munkatempó, ambíció. Még most is emlékszem rá, hogy 9-kor – mert nyitáskor már ott voltam – a ruhatáros bácsinak megemlítettem, hogy hajnalban fiam született, így ma még a látogatás után vissza tudok jönni.

– *Meddig maradt a napköziben?*

– Nyilván kisebb-nagyobb publikációim is segítettek abban, hogy a Pedagógiai Tudományos Intézetbe kerüljek tudományos segédmunkatársként. Ettől kezdve – egyfelől – igazán elégedett lehetek, mert érdekesebbnél érdekesebb munkahelyeim voltak, s lényegében mindenhol jól éreztem magam. Felsorolni

is sok lenne mindegyiket – két munkakönyvem betelt – csak a legfontosabbakat említem: Testnevelési Főiskola, Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont, Országos Oktatástechnikai Központ, s most az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum.

– *Azt mondta „egyfelől”...*

– Valóban csak egyfelől. Mert mindenhol jó volt, a változások nem a személyemmel kapcsolatosak, hanem inkább a korszakból adódtak. De másfelől a sok változtatás nem tett jót egy nagy teljesítménynek – nagyképűen – életműnek. Az életműből megfoghatatlan töredékek maradtak... állandóan tanítottam. Több mint 20 évet töltöttem oktatással félállásban. Címzetes docens vagyok a Budapesti Műszaki Egyetemen, Dunaújvárosban a Műszaki Főiskolán pedagógiai tanszéket szerveztem és vezettem, sőt pártonkívüliként egy marxista esti egyetem pedagógiai tanszékét vezettem... de ez egy külön történet.

Mindezek hosszabb időre kiszorítottak a könyvtárakból..., de semmit sem bántam meg. Tanítani nagyon szerettem, s legjobb tudomásom szerint a hallgatók is szerettek... s nem biztos, hogy az ún. életművet paginában, vagy kicsit cinikusan a publikációk súlyában mérik. Lennének erre példáim.

– *Valahogy azonban mégis elkészült jó néhány jelentős bibliográfiája.*

– Elkészült több minden, de semmi nem úgy, ahogy ezt mai eszemmel szeretném, és nem úgy, ahogy megfelelő szellemi irányítással vagy együttműködéssel főállásban elkészülhetett volna. De azért nem szégyellem az 1936 és 1958 közötti pedagógiai folyóiratok bibliográfiáját, a pedagógiai információáramlásról írt tanulmányomat, a Horthy korszak önálló pedagógiai műveit feldolgozó bibliográfiámat, s főleg nem a pedagógiai bibliográfiák bibliográfiáját. Munkáim hibáit ismerve mondhatnám, csinálta volna meg más jobban..., de senki nem csinálta (a bibliográfia készítése nem gazdaságos tevékenység), s most lényegében saját korábbi munkáimat én javítom és korszerűsítem.

– *Korszerűsíti?*

– Igen. Az 1960-as évek elején jelent meg A magyar nevelésügyi folyóiratok

Székelykő délutáni fényben

bibliográfiája 1936–1958 című munkám. Ezt most – az OPKM egyik munkatársával – pontosítom, kiegészítem 1990-ig. Most már nem szabadidőmből lopakodva, hanem az OPKM főmunkatársaként, segítő munkatársakkal, technikai eszközökkel felszerelve. A magyar iskola ezeréves évfordulójára számítógépen hozzáférhető lesz az 1000–1000 folyóirat minden adata, szerkesztőbizottsági tagoktól kiadókig, nyomdakig. Ezzel párhuzamosan dolgozom a magyar pedagógiai folyóiratkiadás történetén. Nehéz feladat, hiszen a pedagógiai folyóiratkiadás soha nem jelentett rendszert, s igen nehéz egy korszakon belül is az általános, jellemző tendenciákat, csomópontokat megtalálni. Talán még az idén megjelenik a pedagógiai bibliográfiák bibliográfiája. Ez igen nagy munka volt, mert egy korábbi, harminc évvel ezelőtt megkezdett kutatás folytatása. A toldozás sajnos nem mindig gazdaságos, de talán használható lesz. Hibái ellenére büszke vagyok rá, mert szinte egyetlen szakmának sincs hasonló tájékoztatósi, kutatási segédlete. Igaz, egyetlen szakmára sem fér rá annyira, mint a pedagógiára az előzmények alapos ismerete. Szenvedélyesen vallom, hogy az újrafelfedezés szakmánk egyik rákfenéje.

– *A felsoroltak is elég feladatot jelentenek, de tudom, hogy szerkeszti a Magyar Pedagógusok című sorozatot, részt vett egy terjedelmes pedagógiai olvasókönyv összeállításában. Nem tartja ezt soknak?*

– Nem. Szeretem, amit csinálok, s türelmetlen vagyok szellemi és időbeli korlátaim miatt. S különösen türelmetlen vagyok, mert az ezeréves évfordulóra szeretném lerakni a magyar iskolatörténeti adattár alapjait. Természetesen nem egyedül. Ez igen nagy munka. Az iskolai értesítők jelentenék az adattár alapjait, de ezt rugalmasan kiegészítenénk egyéb információkkal. A számítógép óriási lehetőséget jelent, az adattár pedig egy olyan kultúr- és tudománytörténeti vállalkozás, mely méltó lenne az 1000 év megünneplésére.

– *Ismerve eddigi bibliográfusi tevékenységét és hallatlan munkabírását, biztos vagyok benne, hogy sikerül megvalósítani terveit. Köszönöm ezt a beszélgetést, és szívből gratulálok a Szinnyei-díjhoz.*

Környei Márta

Kolozsvár, csónakázó tó

